

Gyermekvédelem a XXI. század elején

Korózs Lajos
Államtitkár

Szociális és Munkaügyi Minisztérium

Gyermekvédelem céljai

- Erősödjön a gyermekek társadalmi integrációja;
- Az őket támogató szolgáltatásokhoz való hozzáférés növelése;
- Erősödjön a támogatások és szolgáltatások a szülők munkaerőpiacra való vissza- és bejutást szolgáló szerepe;
- Erősödjön a társadalom megtartó ereje
 - a szociális,
 - egészségügyi, vagy
 - életviteli krízis-helyzetbe jutott egyének és családok esélyegyenlőségének biztosítása érdekében.

A célok elérését szolgáló jogszabályok

- A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.)
- A „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégiáról 2007-2032 szóló OGY. határozat

A Gyermekvédelmi törvény

- A Gyvt. korszerű, XXI. századi törvény, mely alkalmas a gyermekvédelmi kihívásokra adekvát választ adni, de a társadalmi, gazdasági környezet változásai okán, időnként korrekcióra szorul.
- Értékei:
 - a gyermekvédelmi rendszer egységes egészének megteremtése,
 - gyermek- és családcentríkussága,
 - gyermeki állandóság, biztonság megteremtésére törekvés, azok garanciái,
 - a család, mind a társadalom alapvető egységének védelme és támogatása,
 - a gyermek jogainak és mindenek felett álló érdekeinek védelme,
 - a fokozatosság elve.
- Hatályba lépésétől kezdve a mindenkori kormányzat pályázati formában komoly összegekkel, mintegy 5 milliárd forinttal támogatta a gyermekjóléti alap-, illetve szakellátó rendszer kiépítését, illetve átalakítását

„Legyen jobb a gyermekeknek”

- Egyrészt egy **átfogó szegénységellenes program**, amely a gyermekek esélyeinek növelésével 25 éves távlatban küzd Magyarország legsúlyosabb társadalmi problémájának megoldásáért;
- Másrészt olyan **komplex program**, mely
 - a foglalkoztatás javításától,
 - az oktatás,
 - egészségügy,
 - szociális ellátórendszer minőségének javításán át,
 - a gyermekek jól-létének javításávala szegénység érezhető csökkentését és a gyermekek esélyeinek növelését szolgálja.

Szegénységi kockázatok Magyarországon

- Ma a legnagyobb szegénységi kockázata a többgyermekes, és az egyszülős családoknak van, s ez a szegénységi kockázat az elmúlt években folyamatosan nő.
- Az EU Bizottság által megállapított, a jövedelmi szegénység és kirekesztettség mérésére szolgáló 18 közös statisztikai indikátora szerint kiemelkedően magas az egyszülős háztartásban élő (38,9 %), valamint a többgyermekes háztartások szegénységi aránya (33,2 %).
- Szegénységi mutatónak tekinthető a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyermekek száma is.
- Még 2008. novemberében mintegy 450 ezer gyermek részesült rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben, ez a szám napjainkban meghaladja az 515 ezret.

„Legyen jobb a gyermekeknek” Nemzeti Stratégia fejlesztési területei

1. Foglalkoztatás, munkaerő-piaci helyzet javítása;
2. A gyermekes családok anyagi helyzetének javítását szolgáló ellátások fejlesztése;
3. Lakás, lakhatás feltételeinek, minőségének, biztonságának javítása;
4. A képességek kibontakoztatását, a sikeres iskolai pályafutást segítő intézmények és szolgáltatások fejlesztése, a szegregáció csökkentése;
5. A gyerekes háztartásokat célzó személyes szolgáltatások és szakellátások fejlesztése;
6. Az egészségesebb gyermekkor biztosítása.

A Gyvt. És a „Legyen jobb a gyermekeknek” eredményei

- Családi pótlék differenciálás;
- A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők ingyenes gyermekétkeztetésének fokozatos kiterjesztése 2003-tól egyre szélesebb jogosulti körre;
- Nyári gyermekétkeztetés;
- Óvodáztatási támogatás bevezetése;
- Biztos Kezdet Programok indítása
- A TÁMOP 5.2. Beruházás a jövőnkbe, gyermek és ifjúsági programok indítása;
- Megkezdődött a korai életkori komplex állapotfelméréshez és szűréshez protokollok kidolgozása;
- Megkezdődött a gyermekek napközbeni ellátásának javítása, a gyermekfelügyelet társadalmi, közösségi, állami formáinak kapacitásbővítése.

Ingyenes gyermekétkeztetés

- A Gyvt. szerint 2009. január 1-jével már a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő
 - bölcsődés,
 - óvodás és
 - általános iskola 1-6. osztályába járó gyermekek, tanulókszámára is ingyenes étkeztetést kell biztosítani.
- Ingyenesen mintegy 220 ezer gyermek étkezik.

Nyári gyermekétkeztetés

- A hátrányos helyzetű, rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyermekek nyári étkeztetését biztosítja.
- Az elmúlt években is külön forrást biztosított a kormányzat. A rendelkezésre bocsátott forrás fokozatosan növekedett.
 - 2002. évben 200 millió Ft-ból 30 ezer gyermeknek biztosítottak étkezést,
 - 2006. és 2007. években, pedig 1,2-1,2 Mrd Ft-ból, évente 100-100 ezer gyermek 30 napon át részesült étkeztetésben.
 - 2008-ban 1.2 Mrd Ft állt rendelkezésre, melyből 120 ezer gyermek nyári étkeztetése vált megoldottá 30 napon át.
 - 2009. évben e célra 2,4 Mrd. Ft a tervezett forrás, mely kb. 120 ezer gyermek már 54 munkanapon át történő étkeztetésére elegendő, azaz ez évben már lefedi a nyári vakáció teljes időtartamát.

Óvodáztatási támogatás bevezetése

- Annak a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő, halmozottan hátrányos helyzetű gyermeknek a szülője, aki
 - gyermekét az óvodaköteles kor előtt beíratta óvodába és
 - a gyermek legalább három hónapig rendszeresen jár óvodába, első alkalommal egy magasabb összegű (2009. évben 20.000 Ft) óvodáztatási támogatásban részesül.
- A gyermek beíratását követően – feltéve, hogy a gyermek rendszeresen jár óvodába – a szülőt a tárgyév június, illetve december hónapjában egy alacsonyabb összegű támogatás (2009. évben 10.000 Ft) illeti meg.
- Óvodáztatási támogatás iránti kérelmet 2009. január 1-jétől lehet előterjeszteni.

Biztos Kezdet Programok indítása

- A program középpontjában, a hátrányos helyzetben lévők, így pl. a szegénységben élő, munkanélküli, halmozottan hátrányos helyzetű településeken élő gyermeket családot állnak, akik az egészségügyi, gyermekjóléti és szociális alapellátásokat – azok területi hozzáférési és minőségi egyenlőtlenségei miatt – kevésbé tudják igénybe venni, mint a többi család.
- A programok olyan településeken indulnak, ahol nagy arányban élnek jelentős szegénységi kockázatú családok, de ezeken a településeken a program az összes ott élő gyermeknek és szüleiknek szól, függetlenül a család szociális helyzetétől.
- A Biztos Kezdet Program esélyt ad a programban részt vevő 0-7 éves korú gyermekek és családjaik számára, hogy a gyermekek életének legkorábbi időszakában segítséget kapjanak a testi, értelmi, érzelmi és szociális fejlődéshez.

A TÁMOP 5.2. Beruházás a jövőnkbe, gyermek és ifjúsági programok

- A program nyílt pályáztatása 2008-ban eredményesen lezajlott;
- A program keretében van lehetőség gyermek és fiatalok integrációs programjainak, Biztos Kezdet programok elemeinek elindítására a leghátrányosabb térségekben;
 - integrált helyi programok a gyermekszegénység csökkentésére (2009-től);
 - a korai beavatkozást középpontba helyező Biztos Kezdet típusú programok országos elterjesztése;
- **E program keretében folyik a „Gyermekesély program országos kiterjesztésének szakmai módszertani megalapozása, együttműködések a társterületekkel.”** konstrukció is. Ennek megvalósítására **kiemelt projekt** keretében kerül sor;
- A projektgazdája a Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet.

A TÁMOP 5.2.5. konstrukció 2008-as pályáztatásának eredménye

	Összes pályázó száma	Nyertes pályázatok száma	Elutasított pályázatok száma
Gyermekjóléti alapellátás	76	33	43
Családok Átmeneti Otthona	4	2	2
Szakellátás	22	13	9
Összesen:	102	48	54

A pályázatra 80 gyermekjóléti alapellátást nyújtó intézmény, szervezet nyújtott be pályázatot, közülük 35 (44%-uk) eredményesen szerepelt.

A korai életkori komplex állapotfelmérés

- Megkezdődött a korai életkori komplex állapotfelméréshez és szűréshez protokollok kidolgozása is.
- A korai gondozás elősegíti a gyermekek sikeresebb iskolai pályafutását, a társadalmi beilleszkedését.
- 2008. év elejétől az Egészségügyi Minisztérium, az Oktatási és Kulturális Minisztérium és tárcánk együttműködésében munkacsoport dolgozik a már különböző ágazatokon belül használt
 - nyilvántartások, adatok feltérképezésén,
 - listázásán,
 - összefésülésén,
 - az adatfelvételek és nyilvántartások felvételének és vezetésének konszenzusos metodikája kialakításán.

Gyermekek napközbeni ellátásának javítása

- Megkezdődött a gyermekek napközbeni ellátásának javítása, a gyermekfelügyelet társadalmi, közösségi, állami formáinak kapacitásbővítése.
- Forrása:
 - Regionális Operatív Programok (ROP-ok), a 2008. tavaszán megjelenő pályázati felhívásokra benyújtott pályázatok bírálata még nem fejeződött be minden régió vonatkozásában így az eredményekről összesített adatokkal a későbbiekben áll módunkban beszámolni.
- Magában foglalja a 0-3 éves korosztályok gondozási kapacitásainak bővítését:
 - Elsősorban bölcsődei szolgáltatásokkal, mindenekelőtt a leghátrányosabb kistérségekben, és azokon a településeken, ahol nincsen bölcsőde.
 - Ahol az önkormányzat nem képes a bölcsőde létrehozására, fenntartására, és a gyermekek létszáma is alacsony, ott a rugalmasabban alkalmazható családi napközik és az óvodákhoz integrált bölcsődék jelentik a megoldást, a program keretében erre is van lehetőség.
- Innovatív, új gondozási formák támogatására is ez a konstrukció nyújt lehetőséget.
- A Gyermekjóléti szolgáltatás tárgyi és infrastrukturális fejlesztésének lehetőségét is lehetőségét és forrását szintén a ROP-ok biztosítják.

Gyermekvédelmi szakellátások

- A gyermekvédelmi szakellátásba bekerülő gyermekek száma és aránya az azonos korú népességhez viszonyítva az 1970-es évek végétől kezdődően évről – évre csökkenő tendenciát mutat.
 - Míg 1977-ben 1,3% volt,
 - a Gyvt. hatályba lépésekor 1997-ben 0,97% volt,
 - egy évvel később 0,88%-ra mérséklődött és azóta is ez az arány.
- A gyermekvédelmi szakellátáson belüli átrendeződésment végbe:
 - Míg az 1970-es években az ellátottak 28%-a élt nevelőszülőnél,
 - 1997-ben arányuk 40% volt.
 - 1998-tól is fokozatosan nő a nevelőszülőknél elhelyezettek aránya, 2008-ra pedig már a gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekek 54%-a nevelkedik nevelőcsaládban.
- A Gyvt. hatályba lépése óta fokozatosan csökkent a gyermekotthonban és fokozatosan nőtt a nevelőszülőnél elhelyezettek aránya.

A gyermekotthonok átalakítása

- A pályázati támogatások és az önkormányzatok saját forrásainak a felhasználásával 15 megyében teljes egészében befejeződött a gyermekotthonok átalakítása. A gyermekvédelmi szakellátás körébe tartozó gyermekotthonok átalakítására 1998 óta 1,9 milliárd forintot fordítottunk;
- 2007. decemberében az Új Magyarország Fejlesztési Terv futamidejével összhangban került megállapításra a gyermekotthonok átalakításának határideje;
Célja: az átalakítás költségeire uniós források is felhasználható váljanak;
- A gyermekotthonok kialakításának végpontja így 2013-ra tolódott.
- Az átalakításra rendelkezésre álló forrás nagyságrendje alapján elmondható, hogy amennyiben a fenntartók és intézményeik élnek a pályázati lehetőséggel 2013-ig befejezhető valamennyi még átalakításra váró gyermekotthon Gyvt.-nek megfelelő korszerűsítése, átalakítása;
- Az átlagos szükségletű gyermekeket gondozó otthonokból már csak ötöt kell átalakítani;
- A különleges nevelési igényű gyerekeket ellátó 31 intézmény közül még 11 vár átalakításra;
- A törvény hatályba lépésekor 2700 gyerek élt ilyen típusú intézményben, ma már csak mintegy 470. A korszerűsített gyerekotthonok 25%-a ideiglenes működési engedéllyel rendelkezik, mert nem felel meg a törvény előírásainak maradéktalanul.

A gyermekotthoni, lakásotthoni ellátás fejlesztési irányai

- A hangsúlyt egyre inkább a falakon belül folyó szakmai munka minőségének a javítására, színvonalának emelésére kell fordítani.
- Ennek érdekében a legfontosabb tennivalók:
 - a hiányzó szakmai létszámok megszüntetése;
 - Szakemberek számára folyamatos továbbképzések biztosítása (új technikák, módszerek elsajátítása, szupervízió, műhelymunka, mint amit pl. a gyermekotthoni pszichológusok végeznek példamutatóan);
 - Gyermekotthoni ellátás standardjainak kidolgozása
 - A gyermekek számára programok (terápiás, személyiségfejlesztő, felzárkóztató stb.) biztosítása.

A gyermekotthoni infrastrukturális fejlesztések forrásai

Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program (TIOP) két konstrukciója:

- 3.4.1. „Bentlakásos intézmények kiváltása” konstrukció felhívása előkészítés alatt, várhatóan 2009-ben válik elérhetővé. E konstrukció nyújt lehetőséget a még átalakításra váró gyermekotthonok, általános iskolai diákotthonok korszerűsítésére.
- 3.4.2. „Bentlakásos intézmények korszerűsítése” konstrukció keretében már megtörtént az első pályáztatás, melyen gyermekotthonok korszerűsítése, NM rendeletnek megfelelő átalakítására, felújítására lehet(ett) pályázni, itt nyílik lehetőség a még át nem alakított általános iskolai diákotthonok átalakítására is.

Gyermekotthoni szakmai, tartalmi, módszertani fejlesztésekre rendelkezésre álló források

- TÁMOP 5.2.5. Gyermekek és Fiatalok integrációs programjai konstrukció
- Támogatási célja:
 - A hátrányokkal küzdő iskoláskorú gyermekek és fiatalok részére az oktatási rendszeren kívüli integrációs, prevenciós programok indítása. Ezek kompenzálják a hátrányaikat, segítik az iskolai megfelelést és a megfelelő társadalmi minták elsajátítását, valamint a munka világára való eredményesebb felkészülést.
 - E programban nyílik lehetőség gyermekek részére személyiségfejlesztő programok, képességfejlesztő tréningek, de szülőknek szóló fejlesztő programok megvalósítására is.
- E konstrukció 2008. évi pályázati felhívására gyermekvédelmi szakellátás területéről 22 pályázat érkezett mindösszesen, melyből 13 pályázat nyert.
- Ahhoz, hogy a rendelkezésre álló forrásokat valóban elérhesse a gyermekvédelem, nagyobb pályázói aktivitás szükséges.

A gyermekvédelmi szakellátások új kihívásai

- Nagyon rossz állapotban érkeznek be a gyerekek;
- Magas a 14 év feletti bekerülők aránya;
- 16-17 éves bekerülők kezelhetetlensége, a szakemberek eszköztelensége, illetve szakember hiány;
- Speciális szükségletű gyermekek ellátásának problémái;
- A különleges szükségletű gyermekek ellátásának problémái;
- A halmozottan hátrányos helyzetű kamaszkorúak ellátás-gondozása.

Speciális szükségletű gyermekek ellátásának problémái

- Nagy a szórás megyénként,
- Nem egységes a diagnosztizálás,
- Egyéb szempontok, alapvetően férőhelyhiány is befolyásolja a diagnózist,
- A speciális szükségletűek 30 %-a integráltan van elhelyezve, kérdés megkapják-e a megfelelő ellátást terápia stb.;
- Több megyében egyáltalán nincs speciális gyermekotthoni férőhely.

A különleges szükségletű gyermekek ellátásának problémái

- A különleges szükségletű – zömmel, fogyatékossgal élő – gyermekek többcélú (közoktatási és gyermekvédelmi feladatot ellátó) intézményeinek egy része még mindig korszerűtlen körülmények között működik, esetenként nagy létszámú intézményként, kastélyépületekben.
- Ezeket, az intézményeket mind infrastrukturális, mind szakmai szempontok szerint korszerűsíteni kell annak érdekében, hogy a rendszerbe kerülő gyermekek minél nagyobb esélyt kapjanak későbbi életükhöz.

A halmozottan hátrányos helyzetű kamaszkorúak ellátása-gondozása

A foglalkoztatás és felügyelet nélkül lézengő, csellengő, bűnözésnek és erőszaknak kitett, súlyos magatartás-zavarokban szenvedő kamaszok egyre nagyobb száma rendkívül nagy kihívást jelent mind a család közelben működő alapellátási, mind a helyettesítő gondoskodást nyújtó szakellátási intézmények számára.

Valamennyi gyermekvédelmi szakszolgáltatási területet érintő feladatok

- Finanszírozási problémák;
- A gyermekvédelmi munka eredménye mérhetőségének kidolgozása, indikátorok rendszerének kimunkálása;
- Minőségbiztosítás;
- Fogalmak, illetve alkalmazásuk tisztázása;
- Finanszírozás kérdések, települési önkormányzat érdekeltté tétele az alapellátás kiépítésében, működtetésében;
- A szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása.

Finanszírozási problémák: normatívák a tényleges bekerülés 40-60%-át fedezik

Normatíva	2004. év Ft/fő	2005. év Ft/fő	2006. év Ft/fő	2007-2008. év Ft/fő	2009. év Ft/fő
Otthont nyújtó	805.000	857.000	785. 500	820.000	807.150
Különleges	900.000	958.000	900.000	950.000	935.300
Speciális	966.000	1.029.780	900. 000	950.000	935.300
Utógondozói	720.000	780.000	730.000	680.000	669.350

Köszönöm a figyelmüket!